

Torzo jižní kurtiny mezi JV nárožím a předbraním Kouřimské brány

Restaurátorský průzkum



Vypracoval: MgA. Martin Kulhánek
Zadavatel: Město Český Brod
Odborná spolupráce: Ing. Karol Bayer, MgA. Daniel Hvězda

Leden – únor 2023

Obsah dokumentace

- Průzkumová zpráva
- Fotodokumentace
- Grafická příloha – zakres poškození

1 Základní údaje o objektu

Lokalizace objektu

- | | |
|-------------------------|---|
| 1. Kraj: | Středočeský |
| 2. Město/obec: | Český Brod |
| 3. Bližší určení místa: | jižní strana opevnění, ulice Jana Kouly, parc. č. 139/3, k. ú. Český Brod |
| 4. Souřadnice GPS: | 50.0731194N, 14.8624386E |

Údaje o objektu

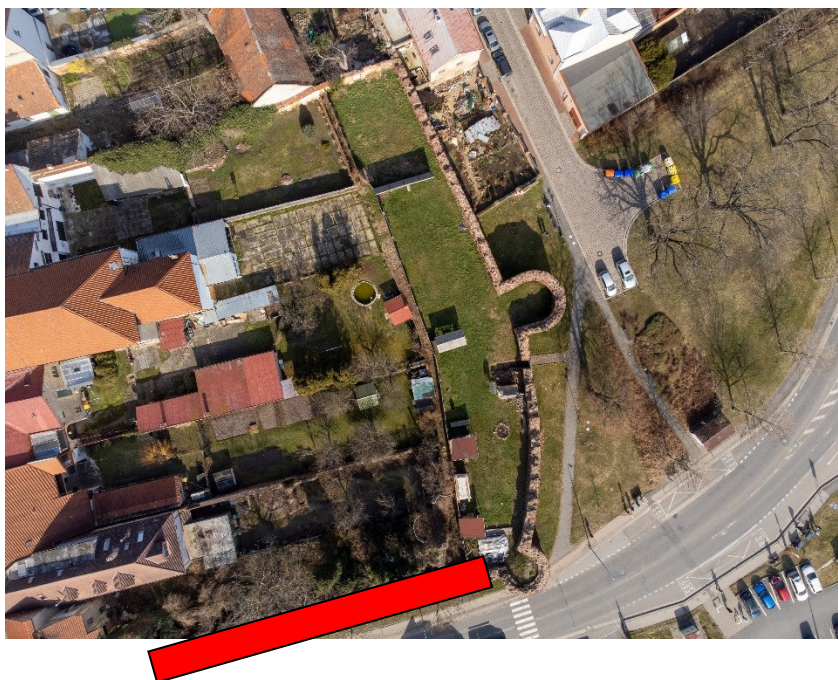
- | | |
|-------------------------------|---|
| 1. Sloh /datace: | pozdní gotika/2. pol. 15 století |
| 4. Materiál /technika: | pískovec, křemenný, prachovitý, slídnatý, permského stáří/hrubě tesané kvádry kladené na vápennou maltu |
| 5. Rozměry: | výška rubové strany: 90 – 190 cm, výška lícové strany: 240 – 280 cm, celková délka úseku 3570 cm |
| 6. Předchozí známé zásahy: | neznámy |
| 7. Rejstříkové číslo objektu: | 30659/2-714 |

Údaje o akci:

- | | |
|---------------|------------------|
| 1. Vlastník: | Město Český Brod |
| 2. Zadavatel: | Město Český Brod |

2 Úvod

Tento restaurátorský průzkum byl zpracován na základě požadavku vlastníka památky, kterým je město Český Brod. Vlastník získal v roce 2022 do majetku pozemek, umožňující přístup k úseku hradeb tvořící jižní kurtinu mezi JV nárožním bastionem a přebraním někdejší Kouřimské brány. Předmětem průzkumu je zjištění stavu dochování zdiva kurtiny, vymezeného ve směru od nárožního bastionu torzem nálevkovité střílny na jedné straně a na straně druhé domem č. p. 329, resp. zbytkem obvodové zdi jeho někdejší hospodářské částí.



Obr. 1. Vyznačení zpracovávaného úseku

3 Vstupní restaurátorský průzkum

3.1 Základní popis objektu

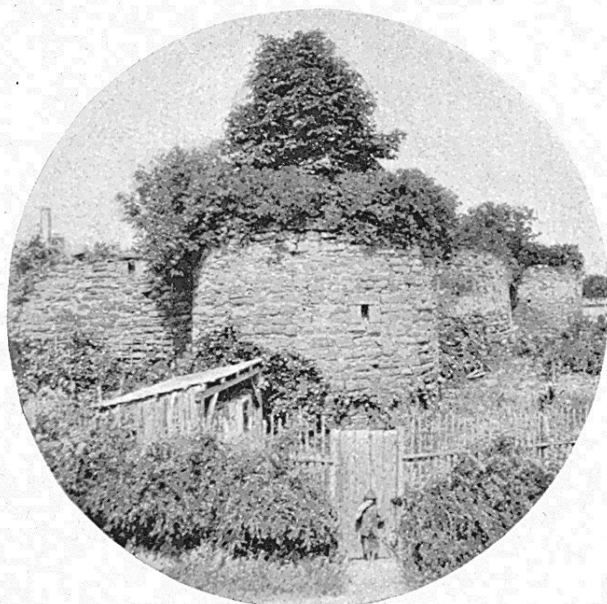
Hodnocený úsek městské fortifikace navazuje JV a V torzo, které je dlouhodobě ve vlastnictví města Český Brod a od roku 1999 proběhlo v této části několik stavebních a restaurátorských zásahů. Poslední rozsáhlejší úprava proběhla mezi lety 2014 a 2016. Práce, prováděné v roce 2014, zahrnovaly na sledované části pouze úpravu střílny východně od JV nárožního bastionu. Zbylá část J kurtiny nebyla v té době přístupná, pozemek byl oddělen plotem a přístup byl znemožněn vzrostlou vegetací.

Z městem nově nabytého pozemku je přístup k hradební zdi v délce cca 37 m, směřující od nárožního bastionu směrem k přebraní, dnes již neexistující, Kouřimské brány. Dotčený úsek je vymezen, již sanovanou, nálevkovitou střílnou a pokračuje západním směrem k nároží zbytku mladší obvodové zdi, patrně hospodářské části domu č. p. 329.

Od tohoto místa pokračuje torzo původní fortifikace společně s nadezdívkou z cihel a kamene z původní zdi až k samotnému obytnému domu, který bezprostředně navazuje na kouřimské předbraní. Původní hmota zdiva je vůči mladší přístavbě mírně předsazena. Ve výšce cca 2,5 m pak pokračuje fragment mladší přístavby kotvené do hmoty původní konstrukce.

Oproti navazující JV části hradeb se dvěma bastiony, je J kurtina výrazně nižší, k poklesu dochází bezprostředně za poslední střílnou. Tento stav je patrný i ze starších snímků hradeb /viz obr.1 a 2./. Výška lícové strany je okolo 2,5 m, tedy cca o 2 m nižší než zbývající dochovaný úsek JV – V. Z tohoto důvodu nejsou ve zpracovávaném úseku dochovány pozůstatky střílen.

Fot. Ant. Rázek.



HRADEB. BAŠTA V Č. BRODĚ.

Obr. 1. Fotografie JV nárožní bašty z knihy Království české, Praha 1907



Obr. 2. Pohled na zpracovávaný usek městského opevnění od JV nárožní bašty směrem ke Kouřimskému předbraní, stav v roce 1987, archiv NPU, ÚOP středních Čech

Hradební zeď je provedena z hrubě otesaných kvádrů místního červeného permského křemenného prachovitého, slídnatého pískovce, těženého v bezprostředním okolí Českého Brodu. Ve zdivu se v zásadě uplatňují dva viditelně odlišné typy horniny, charakteristické svou silně kolísavou kvalitou a fyzikálními vlastnostmi. Kompaktnější typ a typ s lamelovitým rozpadem.

Oproti JV-V fragmentu hradební zdi se dvěma bastiony, je tato část vyzděna z výrazně mohutnějších bloků kamene, především v šířce, která se pohybuje okolo 50 cm, výška bloků je spíše nižší, pohybuje se okolo 25 cm. Hloubka bloků je opět okolo 50 cm. Celková tloušťka zdiva je okolo 1,4 m.



Obr. 3. Příklad skladby původního zdiva

3.2 Stručná historie objektu

Městské opevnění bylo budováno v letech 1451 – 1487. Datace je doložena na nápisové desce z hradeb, uložené v Podlipanském muzeu. Současná podoba hradeb je pravděpodobně výsledkem mladší přestavby, provedené před třicetiletou válkou. V roce 1616 je doložena oprava Kouřimské brány. Od 18. století hradby postupně chátraly, městské parkány byly využívány jako zahrady, později byly přeměněny na stavební parcely. Materiál z hradeb byl využit pro stavbu domů.¹

¹ M. Ebel, J. Frolík, V. Razím, *Opevnění města českého Brodu*, in *Zprávy památkové péče* II/1998

3.3 Současný stav objektu

Na základě orientační prohlídky objektu lze konstatovat následující skutečnosti:

3.3.1 Celkový stav kamenného zdiva

Současný stav daného úseku lze hodnotit jako havarijní. Rubová strana zdi byla až do roku 2022 obklopena vzrostlou vegetací převážně náletového charakteru. Před zpracováním tohoto průzkumu byla vegetace v bezprostřední blízkosti zdiva odstraněna. Ve výšce cca 1 – 1,2 m od horního okraje zdi je kamenná hmota zcela degradována, většina bloků je zcela rozpadlých. Větší část hmoty koruny zdiva je tvořena kořeny, hlínou a pískem, pocházejícím z rozpadlých kamenných bloků. Kořeny prorůstají hluboko do mocnosti zdiva. Z vnější strany je zdivo zhruba z 50% plochy porostlé břečťanem, který zároveň brání zřícení nepevné horní poloviny. Na svrchní ploše zdi jsou viditelné fragmenty tenké vrstvy cementové malty, pocházející ze starší opravy. Malta původně patrně překrývala celou svrchní plochu, výplň volného prostoru mezi kameny touto hmotou patrně pouze přispěla k zadržování vlhkosti a urychlení degradace materiálu.

U většiny bloků koruny zdi došlo k úplné ztrátě jejich tvaru. Převažujícím typem degradace je lamelovitý rozpad horniny s nedostatečně propojenými sedimentačními vrstvami. Tento typ převládá více v rubové, poněkud méně v lícové ploše zdi. Lokálně se objevují bloky kompaktnějšího pískovce držící přibližně původní tvar.

3.3.2 Vlhkost a salinita zdiva

Kubatura zdiva je, stejně jako u navazujícího JV úseku, extrémně zatížena působením vlhkosti, vázané na přítomnost vodorozpustných solí

3.4 Dokumentace typických druhů poškození

Popis poškození

Foto

Prorůstání kořenových systémů vyšších rostlin



Úplný rozpad kamenné hmoty



Nesoudržná vrstva
cementové
mazaniny



Hloubková selektivní
degradace kamene



Novější výplně spár



4 Vyhodnocení průzkumu – závěrečné shrnutí výsledků

Stav hodnocené části městského opevnění je poznamenán dlouhodobě neprováděnou údržbou, která vedla k úplnému zániku větší části originální hmoty. V profilu o výšce cca 1 – 1,2 m od horního okraje torza původní zdi je původní materiál zcela destruován prorůstajícími kořenovými systémy vyšších rostlin, především břečťanu popínavého a náletových dřevin.

Stav zbývající kubatury zdiva odpovídá stavu, který je možné pozorovat u navazujícího JV – V úseku. Většina kamenných bloků je poškozena různě intenzivním degradačním procesem, který souvisí s obsahem hematitu v hornině. Především hydratace hematitu a jeho přeměna na limonit, probíhající spolu s objemovými změnami, je příčinou pokročilého rozpadu kamenných bloků zdiva.² Na stav zdiva má rovněž negativní vliv kumulace vlhkosti a zatížení objektu vodorozpustnými solemi. Silné zavlhčení zdiva znemožňuje provádění účinné konzervace stávající dochované hmoty originálu.

K některé ze starších oprav je možné přiřadit zbytky cementové malty, rozetřené přes povrch svrchní plochy zdiva. Tento zásah patrně přispěl k rychlejší degradaci kamenné hmoty originálu. Fragmenty vrstvy malty jsou v současné době již zcela odděleny od podkladu, který podlehl úplné zkáze.

MgA. Martin Kulhánek
sochař a restaurátor

U Borku 652, Kolín S, 280 02 Kolín

Tel.. 605 261 533

E-mail: martin.kulhanek@centrum.cz

IČO 71409271

MgA. Martin Kulhánek

² Viz Bayer, Kulhánek, Kuneš, Hvězda, Štaffen, *Torzo JV pásma městského opevnění v Českém Brodu*, Restaurátorský průzkum, 2022, archiv MěÚ Český Brod

